Еманова З. Г.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ЗАВДАННЯ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті порівняно традиційний і новий погляди на завдання початкового етапу музичного виховання з урахуванням можливостей, потреб та інтересів дітей дошкільного віку. Також обґрунтовано значення гедоністичної, практичної, комунікативної та корекційної функцій музики в житті дошкільнят відповідно до сучасних науково-педагогічних тенденцій.

Ключові слова: *музика-в-дитині, гедоністична, практична, комунікативна і корекційна функції музики, задоволення, музична діяльність, спілкування, корекція.*

В сучасній системі музичної освіти України вкоренилися стереотипи про розуміння музики лише як виду мистецтва. Можливо, такий підхід виправдовує себе у вузькопрофесійній підготовці музикантів для філармоній, музичних театрів, хорових колективів, оркестрів тощо. Але як працювати музиканту, котрий по закінченні педагогічного вузу приходить до звичайних дітей у масові дошкільні заклади? Коріння цього питання проростає в стінах музично-педагогічних факультетів, де готують спеціалістів за усталеними академічними штампами, які сформували загальновизнану позицію “музика-для-дітей”, що орієнтована лише на закони музики як виду мистецтва. І якщо для середньої школи така позиція більш-менш придатна, то на початковому етапі музичного виховання утворюється величезна прірва між музикою і дитиною. Тому сьогодні необхідно переосмислити завдання дитячої музичної педагогіки з позиції “музика-в-дитині”, що орієнтована, перш за все, на можливості, потреби та інтереси дошкільнят.

Всім відомо, що в перші роки життя музика набуває особливого значення для кожної дитини. І ті музичні враження, які малеча не доотримує в дошкільному дитинстві, неможливо компенсувати у дорослому житті. Та, нажаль, у більшості вітчизняних досліджень з музичної педагогіки музика залишається осторонь дитини. Дошкільний вік в цій галузі досліджується мало, оскільки поведінкові реакції дошкільнят бувають непередбачуваними, а результати музично-педагогічного впливу віддалені у часі. Крім того, багатьом педагогам-музикантам досить важко відмовитись від уявлень про високу музику як основи музичного виховання і піднестися до рівня маленької дитини. В дійсності це потребує тривалої

роботи над собою і розуміння функцій музики не з точки зору дорослого освіченого музиканта, а з точки зору самих дошкільнят, навіть не музично обдарованих.

В традиційних методиках дошкільного музичного виховання серед усіх функцій музики перевага надається пізнавальній. Тетяна Науменко, наприклад, пише: "Музика як усяке мистецтво допомагає дітям пізнавати світ…" [1, с. 9]. Та чи варто в роботі з дошкільнятами ставити на перше місце саме цю функцію? Пригадайте себе в дитинстві або подивіться на маленьку дитину, котра співає улюблену пісеньку, барабанить на барабані, рухається під жваві ритми… Навряд внутрішнім мотивом її дій є бажання щось пізнати, хіба що реакцію дорослих. Скоріш за все в миті такої "гри в музику" дитина просто отримує задоволення. Саме в задоволенні кожен педагог зможе знайти ключик до дитячої душі. Уругвайський педагог Альсіра Легаспі де Арісменді з цього приводу пише: "В основі педагогічної діяльності має бути, перш за все, дитяча радість. Тільки у життєрадісній атмосфері створюється ситуація розвитку дітей" [2, с. 161-162].

Наші думки знайшли своє підтвердження на Всеукраїнському семінарі "Елементарне музикування дошкільників", який провела відомий російський мистецтвознавець Тетяна Тютюнникова (м. Київ, квітень 2009 р.). Досвідчений педагог-музикант, прихильник ідей К. Орфа і авторка оригінальної методики початкового музичного виховання довела, що в роботі з маленькими дітьми музика здійснює, насамперед, гедоністичну функцію (від лат. *"hedone"* – насолода, задоволення). У своїй монографії вона пише: "Необхідно допомогти кожній дитині знайти власні, доступні форми спілкування з музикою і закласти задоволення у фундамент музичного навчання для підтримки інтересу в подальшому розвитку і вдосконаленні" [3, с. 51].

Гедоністичну функцію пані Тетяна розглядає і з позицій мистецтвознавства, адже виникнення і розвиток музичної культури всього людства нерозривно пов'язані з відчуттям задоволення, що пояснюється простою аксіомою: якби людям музика не подобалась, вона б давно померла.

Стосовно дитинства не можна заперечувати той факт, що дошкільнята обирають досвід, пов'язаний з переживанням радості. Головним критерієм правильності такого вибору є суб'єктивні відчуття нудьги і задоволення [там само, 58], що ставить перед педагогом цілком виправдане завдання –

будувати музичне заняття таким чином, щоб діти ні хвилини не нудьгували. Тому логічно відмовитись від "абстрактного споглядання" на користь живої музичної практики, що вдовольняє природний потяг дітвори до активних дій. З цього випливає ще одна не менш важлива функція, яку виконує музика в житті дошкільнят – практична (від давньогр. *"πράξις"* – діяльність).

Вище зазначена функція актуалізує ідею розвитку дошкільника як суб'єкта різних видів музичної діяльності. При цьому, згідно з положеннями сучасних психолого-педагогічних досліджень, найбільш інтенсивно дитина розвивається в тій діяльності, що супроводжується позитивними емоціями і підтримується ними. "Музична діяльність має хвилювати і радувати дитину" [2, с. 88], – зазначає А. Л. де Арісменді. Тож очевидним стає зв'язок гедоністичної і практичної функцій музики в розвитку дошкільнят. З цього приводу наведемо цитату з останньої публікації нашої російської колеги Марини Михайлової: "Чим активніше спілкування дитини з музикою, тим більш музикальною вона стає, тим більш радісні і жадані нові зустрічі з музикою" [4, с. 16].

У вітчизняній музичній педагогіці питання розвитку дошкільнят в різних видах музичної діяльності досліджується на недостатньому рівні. Лише в поодиноких публікаціях сучасні автори торкаються цієї проблеми, та й то в межах фольклорної лінії виховання (А. С. Шевчук, С. М. Садовенко, Т. І. Науменко, І. С. Товма). Дослідниця українського дитячого музичного фольклору Світлана Садовенко зазначає, що в дошкільному віці у дітей активно розвивається здатність до музичної діяльності, яка мотивується не окремими, ізольованими чинниками, а певною системою [5]. З цим погодиться більшість освічених педагогів з традиційним розумінням навчання і виховання як системи, що чітко визначена дорослими. Але з позиції самої дитини навчання і виховання – це, перш за все, активність. Пригадаємо легендарного педагога Шалву Амонашвілі: "Діти – активні, діяльні, і бешкетування – це прояв їхньої діяльної природи, яку слід перетворювати, а не пригнічувати…" [6, с. 27-28]. А можливе таке перетворення лише за умови активного включення дошкільнят в музичну практику.

Активно-діяльна позиція дитини є основою європейських концепцій початкового музичного виховання, що спираються на педагогічні принципи К. Орфа, П. Ван Хауве, Е. Жак-Далькроза. Сьогодні цим принципам надається пріоритет в окремих дослідженнях наших російських колег

(Т. Е. Тютюнникова, А. Й. Бурєніна, Л. В. Виноградов). Лев Виноградов, наприклад, вказує, що роль дитини на музичних заняттях має бути не споглядальною, а діяльною. Адже найдоступнішими для дошкільнят є конкретно-практичні способи освоєння музики, що включають гру на інструментах, спів, творчість і музично-театралізовану діяльність. Особливого значення педагог надає спільності дій дорослих і дітей, вважаючи абсолютно некоректним з боку будь-якого дорослого бути присутнім на занятті з байдужим або похмурим виразом обличчя [7].

Необхідність взаємодії дорослих і дітей актуалізує ще одну функцію музики – комунікативну (від англ. *"communion"* – спілкування). Всім відомо, що музика об'єднує багатьох людей, навіть різних за характерами, життєвими поглядами тощо. О. П. Рудницька зазначає, що музика за своєю природою є комунікативним видом мистецтва, оскільки вона моделює діалогову структуру. Ця структура передбачає різні форми міжособистісної взаємодії в процесі виконання, творення і сприймання музики, що об'єднуються логікою розвитку конкретного твору як спільною темою [8, с. 64-65].

Деякі автори в музичній комунікації вбачають сприймання та співпереживання задуму композитора. І хоча це положення принципове в академічних мистецьких колах, з позиції дитини музика, все ж таки, не зводиться до вивчення композиторів та їхніх творів. Мета музичних занять з дошкільнятами – музика як така, з мінімумом прізвищ і складних термінів, з максимумом активних дій і спілкування. Згідно з положеннями Т. Е. Тютюнникової, місія музики полягає в тому, щоб бути засобом спілкування не в абстрактному сенсі, наприклад, "послухаємо великого Баха і поспілкуємося з ним", а в прямому – спілкування людини з собою та з іншими [9, с. 117]. В даному контексті особливого значення набувають групові музичні заняття, на яких діти багато чого вчаться як у дорослих, так і одне в одного.

З психологічної точки зору спілкування – це взаємообмін між двома або декількома людьми. І для того, щоб такий взаємообмін відбувся, людям необхідно приділити одне одному належну увагу [10, с. 77]. Але деякі педагоги, вимагаючи від дітей уваги до себе,самі забувають звертати увагу на дитячі звернення, прохання, запитання тощо. Це зумовлено і тому, що більшість традиційних методик музичного виховання спрямовані на те,

як педагогу подавати інформацію, не враховуючи того, як педагогу прислухатися до дітей.

Спрямованість на комунікацію вимагає від дорослого перебудови своїх висловлювань та поведінки у таких формах, які забезпечують взаєморозуміння. При цьому головною одиницею міжособистісного взаєморозуміння є емоції, що проявляються у різних діях. І про внутрішнє життя емоції найкраще можна дізнатися завдяки музиці, що має значний вплив на людину, її почуття, душевний стан. Свого часу В. М. Бехтерев вважав, що музика – найдієвіший допоміжний засіб спілкування серед усіх існуючих, оскільки музичні образи здатні заспокоїти занадто збуджених й активізувати дещо загальмованих дітей [11, с. 268]. Такий вплив і сьогодні досліджується в галузі медицини, психології, дефектології, внаслідок чого все більшої актуальності набуває ще одна важлива функція музики – корекційна (від лат. *"correctio"* – поліпшення, виправлення).

Положення про те, що музика здатна поліпшити стан людини на емоційному та фізіологічному рівнях сьогодні не викликає ніяких сумнівів. Використання ж музики у терапевтичних цілях сягає своїм корінням давніх часів. Ще у Давньому Єгипті під звучання музики приймали пологи, а античні філософи писали про лікувальне та профілактичне значення музики. Лікар Асклепій музикою примирював сварки, а за допомогою звучання труби покращував слух тим, хто недочував. Давні греки та римляни вважали, що виконувана на цитрі музика сприяє процесам травлення. Авіценна застосовував музику в лікуванні психічно хворих, а Гіппократ зцілював музикою безсоння та епілепсію. Давньокитайські лікарі вважали, що музика здатна позбавити будь-яких хвороб і виписували музичні рецепти для зцілення хворих органів. Навіть у Старому Завіті мовиться про те, як Давид своєю грою на арфі вилікував Саула від нервової депресії. За часів епохи Відродження також вважали, що музика зцілює душу і тіло [12, с. 7-18].

В сучасній практиці виховання і навчання музика займає провідні позиції в корекції поведінки та розвитку дітей. Численними дослідженнями доведено, що сприйняття музики має вибіркову дію залежно від характеру твору та інструментів, на яких цей твір виконується. Лікарі Мюнхенської університетської клініки успішно використовують музику в реабілітації дітей з церебральним паралічем, а в Японії музика є засобом корекції фізичного і психічного стану людини на виробництві, у школі, вузі тощо.

Корекційний вплив музики на розвиток дошкільнят відбувається не лише у пасивному музичному сприйнятті, а й в різних видах музичної діяльності. В процесі співу виправляються порушення темпо-ритмічної структури мовлення, звуковимови та заїкання, покращується дитяча вимова. Крім того, згідно з провідними медичними дослідженнями, спів – одна з найкращих форм дихальної гімнастики.

Інструментальне музикування сприяє розвитку дрібної моторики, а також вчить дитину зосереджувати увагу на певному об'єкті. Гра на духових інструментах, як і спів, поліпшує дихальні процеси.

На фізичний стан дошкільника, розвиток координації рухів та орієнтації у просторі позитивно впливають рухи під музику. Музично-рухова діяльність сприяє пожвавленню психомоторики, покращує поведінкові реакції, знімає скутість рухів у інертних і пасивних дітей, розвиває ритмічне і слухове сприйняття, а також вивільняє накопичену агресію, трансформуючи її у фізичні вправи.

Отже, проаналізувавши сучасні науково-педагогічні тенденції, ми можемо говорити про те, що завдання початкового етапу музичного виховання підпорядковуються не стільки закономірностям музичного мистецтва, скільки особливостям розвитку дитини дошкільного віку. В даному контексті музика – не самоціль, а засіб розвитку, і не лише музичного, а й емоційно-пізнавального та фізичного. Така позиція актуалізує гедоністичну, практичну, комунікативну і корекційну функції музики в житті дошкільнят.

Використана література:

1. *Науменко Т.* Музичне виховання найменших: інтегровані заняття. – К. : Шк. світ, 2007.
2. *Арисменди А. Л. де.* Дошкольное музыкальное воспитание: пер. с исп. / общ. ред. М. Шуаре. – М. : Прогресс, 1989.
3. *Тютюнникова Т. Э.* Видеть музыку и танцевать стихи… Творческое музицирование, импровизация и законы бытия. – М. : Едиториал УРСС, 2003.
4. *Михайлова М. А.* Игры и упражнения для музыкального развития ребенка. Популярное пособие для родителей и педагогов. – Ярославль : Академия Развития, 2008.
5. *Садовенко С.* Світ фольклору: український дитячий музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку: наук.-метод. пос. – К., 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/blog/blog6.php/2008/09/16/
6. *Амонашвили Ш. О.* Здравствуйте, дети: пособие для учителя. – М. : Просвещение, 1983. – 208 с.
7. *Виноградов Л.* Музицирование как деятельность общения // Детский сад со всех сторон. – СПб., 2007. – № 29.
8. *Рудницька О. П.* Педагогіка : загальна і мистецька : навч. посібник. – Тернопіль, 2005.
9. *Тютюнникова Т.* Праздник – это чудо общения // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 5.

10. *Лешли Д.* Работать с маленькими детьми, поощрять их развитие и решать проблемы: кн. для воспитателей дет. сада / пер. с англ. А. С. Трошина – М. : Просвещение, 1991.
11. Нетрадиционные методы в коррекционной педагогике / Сост. М. А. Поваляева. – Ростов н/Д : Феникс, 2006.
12. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М. : Academia, 2001.

ЭМАНОВА З. Г. Новый взгляд на задания начального этапа музыкального воспитания.

В статье сравниваются традиционный и новый взгляд на задания начального этапа музыкального воспитания с учетом возможностей, потребностей и интересов детей дошкольного возраста. Также обосновано значение гедонистической, практической, коммуникативной и коррекционной функций музыки в жизни дошкольников в соответствии с современными научно-педагогическими тенденциями.

Ключевые слова: *музыка-в-ребенке, гедонистическая, практическая, коммуникативная и коррекционная функции музыки, удовольствие, музыкальная деятельность, общение, коррекция.*

EMANOVA ZOYA GRIGORIVNA. Tasks of the primary stage of musical education: the new view.

The new and traditional views on tasks of the primary stage of musical education taking into account possibilities, requirements and interests of preschool children are compared in article. Value of hedonistic, practical, communicative and correctional functions of music in a life of preschoolers according to modern scientific-pedagogical tendencies is also proved.

Keywords: *music-in-the-child, hedonistic, practical, communicative and correctional functions of music, pleasure, musical activity, communion, correction.*

Єфімова В. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статі з'ясовані деякі аспекти підготовки педагогів з погляду процесу глобалізації, проаналізовані окремі вимоги щодо професійної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: *глобалізація, професійна підготовка, майбутні учителі.*

Фахівці у галузі освіти значною мірою забезпечують розвиток держави і суспільства. Професійна діяльність педагогів, особливо підготовка до неї майбутніх вчителів, впливає на майбутнє, створює його, формує громадянина майбутньої України. У XXI столітті професійна підготовка вчителя стрімко набуває нових рис, зумовлених особливими вимогами як до особистості вчителя, так і до його професійних здібностей. На думку В. І. Загвязінського, основні стратегічні орієнтири освіти тепер формуються світовою спільнотою, набуваючи глобального характеру, але